

RÓBERT KISS SZEMÁN

NÁRODNOSTNÍ MAPA SLOVANSKÉHO PEKLA – SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM K MAĎARŮM

Abstract

The Ethnic map of the Slavic Hell – Hungarians in it

The study deals with Ján Kollár who significantly contributed to formation of the Czech and Slovak national emblematic ethnography. An organic part of this ethnography is the song entitled Acheron contained in Kollár's poetical work Slávy dcera (Daughter of Slavia) presenting the Slavic Hell. The study analyzes songs mostly from the national point of view and presents in detail the verses describing the Hungarian historical personalities and other phenomena. The present study is at the same time the first serious attempt to make accessible the historical sources of Kollár's work named Výklad a vysvětlivky k Slávy dceři (Interpretation and Explanation of the Daughter of Slavia) which served to Kollár as a basis to write his sonnets with the Hungarian topic.

Klíčová slova

česká a slovenská literatura 19. století ■ emblematický národopis ■ Kollárova literární tvorba ■ Slávy dcera ■ interpretace a výklad Slávy dcery

Key words

Czech and Slovak literature of the 19th century ■ national emblematic ethnography ■ Kollár's literary work ■ Daughter of Slavia ■ Interpretation and Explanation of the Daughter of Slavia

Emblematický národní zákoník a výkon trestu

Druhá verze Slávy dcery z roku 1832 je rozšířena o dva nové zpěvy s názvy Léthé a Acherón, zobrazující slovanské nebe a peklo. Ján Kollár toto dílo nepovažoval za uzavřenou estetickou jednotu. Zacházel s ním naopak jako s částí novodobého emblematického národopisu. Pod emblematickým národopisem¹

---

¹ V odborné literatuře se dosud ujal především pojem symbolického zeměpisu. Srov. např. bibliografickou poznámku č. 29 ve studii ANTONI SORINA, *Od „bovarizmu“ k etnické ontologii*, in: 2000, 17. 2. 2002. s. 29. Viz. rovněž od téhož autora, *Habits of the Mind: Europe's*

je třeba rozumět soubor několika vyznačených teritorií národního života počátku 19. století (zeměpýť, zvířenožpýť a rostlinožpýť²), stojících ve středu zájmu národního života a ozřejmujících aktuální otázky národního jazyka, dějin, kultury, vědy a umění pomocí emblematických hodnot. Hlavním principem struktury tohoto emblematického národopisu byla – podle Kollárových terminologie – „národní nenávisť“³ počátku 19. století. Jednu ze součástí emblematického slovanského národopisu tvoří také emblematický národní zákoník, upravující vztah jedince a národa v době, kdy tento vztah procházel zásadními změnami. Postavy Acherónu jsou pro čtenáře nositeli poselství sekularizovaných exemplů⁴, která se pro něho stávají směrodatnými.

Zpěv obsahuje 105 sonetů. Svůj výzkum jsem na základě obsahové analýzy cíleně vedl k rozlišení slovanských a neslovanských pachatelů činu. Z hlediska národního emblematického zákoníku jsem se přednostně soustředil na ty sloky, které informaci podobného charakteru neobsahují, svou roli hrají však při umělecké naraci a jsou nositeli děje, jehož konkluze neutrální popis stavu buď obsahují, nebo neobsahují (518, 532, 537, 618, 621, 622). Z toho vyplynulo, že počet zkoumaných sonetů činí 99 a že uvedená čísla jsou současně i vyjádřením jejich přibližného procentuálního poměru.

Slovanští pachatelé činu vystupují v 45 sonetech, neslovanští v 54 verších.

Kollárův národnostní dějinný atlas obepíná časový úsek zhruba jednoho tisíciletí a autor jej uzavírá svou současností. Do nejširšího časového limitu je rozprostřen živel germánský/německý: v sonetech figurují důležité osobnosti periody táhnoucí se od doby ottonské zcela až po přítomnost Kollárova. V pekle úpící Germáni/Němci utvářejí veršem 22 současně i nejlidnatější národní skupinu.

Post-1989 Symbolic Geographies, in: *Between Past and Future*, Central European University Press, 2000, New York – Budapest, s. 61–77.

² K tomuto tématu srov. mou dřívější studii: RÓBERT KISS SZEMÁN, *Ján Kollár, veľký kreátor. Grundlage II. Emblematický národopis: zeměpis, národopis, přírodopis a zoologie*, in: *Slovanský přehled*, 2005, č. 4, s. 557–563, překlad Marcella Husová; a zejm. mou monografii *Magyarország panaszától Szévia panaszáig. Irodalmi tanulmányok (Od nářku Uher k nářku Slávie. Literární studie)*, Budapešť, ELTE BTK Katedra slovanské filologie, 2007, 224 s.

³ *Neďělní, svátečné i příležitostné Kázně a Řeči od Jana Kollára, cjrkwę ewangelické Peřtansko-Budjnské sl. b. K. učené Společnosti krakowské úda. W Peřti, tiskem Trattnera a Karoliho*, 1831, 633 s.

⁴ K výraznému fenoménu sekularizace v Kollárově díle srov. mé předchozí studie publikované zejm. v překladech Marcella Husové v češtině: *Od nářku Uher k nářku Slávie v díle Jana Kollára*, in: *Slovanská literatúra*, 54, 2007, č. 5, s. 372–383; *Veľký kreátor Kollár. Grundlage VII. Kollárovo dílo v nás*, in: MILAN ŘEPA (ed.), *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*, Praha, Nakladatelství Historický ústav, 2008, s. 393–402. RÓBERT KISS SZEMÁN, *Historičnosť a krece neboli Dobré vlastnosti Národu Slowanského?*, in: *Česká literatúra*, 57, 2009, č. 6, s. 802–816.

Germáni/Němci ve slovanském pekle

Předtaktím k jejich evokaci se stala postava **Svatého Bonifáce (531)**, jehož autor ztrestal za zostouzení vendské /lužickosrbské/ kroniky tím, že jeho – od těla oddělenou – ruku zadržel ve slovanském očistci. Raně středověké zápasy Slovanů a Germánů zpřítomňují četné historické postavy, mezi jinými i **východosaského markraběte Gera (566)**, který je za ujařmování polabských, sálských i lužických Slovanů zavěšen mezi slovanským a germánským podsvětím, dále **Dagobert s kmenem Franků (567)**, kteří svým psům předhazovali děti slovanských matek jako kořist a kteří jsou nyní sami podobným způsobem ohryzáváni psy, nebo **loupeživý rytíř Daso (569)**, který přivodil zkázu pobaltských Slovanů tím, že zabil slovanského (obodritského) knížete Zwentibolda a jeho syna Zwinika. V sonetu (558), který je jakýmsi handrkováním ve stylu „páté přes deváté“, jsou **Němci hubičími Slovany** Albrecht Medvěd, Jindřich Lví srdce, Jindřich Ptáčník a Karel. Německé dějinné dioráma pokračuje tradicí obracení na víru, známou z Velké Moravy. **Wiching (533)** a také **salzburští arcibiskupové (534)** trpí, že zakročovali proti slovanské liturgii. Jednou z charakteristik německých sonetů je to, že lyrický vypravěč vyjadřuje svá myšlenková sdělení začasté pomocí souborných pojmů, tj. chápe je vztažené na více viníků, či na celé společenství. Do pekelných hlubin se tak propadají v **cyklu německých měst (570–577)** celá města a germánsko-slovanské protivenství se tím navíc rozšiřuje o dimenzi historicko-sociologickou. V **sonetu o hanzovních městech (570)** upadají do nehybného spánku občané Hamburku, Lübecku, Lüneburgu a Barthu, neboť vydávali opatření proti Vendům /Lužickým Srbům/. **Banská Štiavnica (571)**, **Kremnica (572)** i **Dobšiná (573)** neblaze diskriminují Slováky. Jeden **levočský měšťan (574)**, který předpovídal zánik slovenského jazyka, trpí pod obrovskými zrny hrachu, která mu do úst za trest střílejí d'áblové.

Jednu skupinu představuje také organizace, konkrétně rytířský řád. **Členové Řádu křížových rytířů (602)** se v pekle nacházejí v podobě otrávených travin.

Významnou skupinu tvoří sedmnáct vědců a historiků, představitelů německé vzdělanosti.

K pekelným mukám odsuzuje Kollár řadu německých vědců ve dvou tzv. „sonetech o nosech“ (528, 529). Za to, že se vědci (Hacquet, Meinert, Bisinger, Luden a Glatz) opovržlivě vyjadřovali o Slovanech, d'áblové jim odřezali nosy a nasypali je do beček. Tím byly tyto nosy zbaveny možnosti cítit zápach opovržení. **Německé a francouzské autory, kteří tupili Slávii (586)** (Pölitz, Rotek, Ludwig, Neumann, Kreil, Crome, Dietrich von Stade a Trenk) trestají d'áblové vytrháváním zubů a jazyků. Rovněž **Lüneburský historik Gebhardi (589)** je pro svou národní zaujatost honěn po pekle řežavým uhlím ve smršti na něho dopadajících blesků vrhaných slovanskými pohanskými božstvy. **Pro-**

fesor historie Uhl (591) úpí pekelnickou defenestrací jako vydavatel Slovaný zostuzujícího časopisu *Bohemia für gebildete Böhmen*. **Düsseldorfský dějepisc Müller (588)** sdílí ve slovanském pekle osud šilenců, protože ve svém díle považoval všechny lidi včetně Adama za Němce. V úvodní znělce, otvírající cyklus o poušti, musí **anonymní vídeňský recenzent (593)** za svou kritiku hláskosloví českého jazyka odnosit jako pták hýl na míle daleko horu šterku.

O dobovém životě v církvi se Kollár zmiňuje ve dvou sonetech. **Lužický evangelický pastor Richter (599)** musí trpět v šatlavě pekelného hradu, protože se za života zasazoval o to, aby se lužická srbština přestala v liturgii používat. Zcela až do Kollárovy současnosti je doveden sonet, který do klokotajícího moře vprostřed pekla sesílá an blok skupinu **odpůrců liturgie peštských Slováků ve slovenském jazyce (559, 560)**, která, jak je všeobecně známo, byla ve své majoritě německá.

Maďaři v pekle

Druhou největší etnickou skupinu tvoří Maďaři, figurující v pekle 12 sonety. Pro ni je příznačné, že se nemalou měrou váže jak k představitelům uherské státnosti (ke knížatům, králům, kronikářům), tak ke Kollárovým současníkům, s nimiž autor přišel do styku v průběhu svého pastoračního působení v Pešti.

Stepní vládcové, kteří hubili Slovaný, zakoušejí v sonetu **558** dantovská muka v útrokách pekla v moři vroucí smoly a šlehajících plamenů⁵. Synonymy k maďarskému se stávají pojmenování jako stepní, skytský, nomádský či mongolský, která byla v dobové slovanské literatuře vnímána jako kolektiva, v neposlední řadě i díky tradici uherského dějepiscevtví. Jako nepřátelé Slovanů vystupují ve verši vedle Avarů a Mongolů rovněž konkrétní osobnosti: po břehu jezera se prochází sám Belzebub a bidlem zatlačuje zpět do hlubin vod hlavy chána Árpáda a Batu⁶. Historickým postavám a národům, které v sonetu vystu-

⁵ W prostřed pekla moře ječí wrelé,
Pelné smoly, bahna, plápolů,
Z něhož zmatek diwých hlaholů
Wydáwají Slawů –skertitelé;
Hejna Obrů zde a nízkočelé
Pokolení tápá Mongolů
Jen jim hlawy a kus chocholů
Ční wen z lázně, tělo w ní jest celé: (558, 1-8)

⁶ Wedle břehu Belzebub tu kráčí,
Který w zlořečicim okřiku
Žerdkau hlawy do jezera wmačí;
Zatrolený, fka, ty Slawokatu,
Skrý se Medwěde, Lwe, Ptáčniku,
Karle, Cháne, Arpade a Batu! (558, 9-14)

pují, věnoval Kollár dále bohaté odkazové prameny. Na více jak pěti stranách *Vysvětlivek* se zabýval výkladem etymologického srovnání významu lidového pojmenování Avar a slovenského obor (obr), přičemž s výkladem začal už u Nestora⁷. Tento výklad natolik prolákl do slovenského kulturního povědomí, že ještě slovenský spisovatel konce 20. století Vladimír Mináč rozvinul na základě této etymologie ve svém historickém eseji *Odkiaľ a kam Slováci?* jednu závažnou myšlenku⁸. Základní ideou Kollárova sonetu je protiklad stepních nomádů a agrárních Slovanů. Kollárovu obrazotvornost zaujal především moment násilí Avarů vůči Slovanům, kdy Avar, hodlal-li někam dojet, nezaprál do svého povozu koně nebo vola, nýbrž tři nebo čtyři slovanské ženy⁹. Druhým citovaným historickým pramenem v souvislosti s Avary je dílo *Historia (Gesta) Francorum* mnicha Aimonia Monacha Floriacensa (Aimon De Fleury, kolem 960 – kolem 1010), jež se váže ke jménu Fredegara (Fredegaria Scholastica) z 8. století, které ale jako kronika, zmiňující se o poměru Slovanů, Hunů a Avarů, je kompilací více autorů¹⁰. Dalším, kdo jako příklad cituje příbuznost Avarů s Huny, je Vincent Ossoliński¹¹, po něm následuje citace výroku z *Geschichte des Reiches Ungarn* Ludwiga Albrechta Gebhardiho (1735–1802), podle něhož nazývají Avari Slované pro jejich snivou přirozenost a agrární způsob života buvolů¹².

Kollárův trestní zákoník zná taktéž pojem vydírání a jako takový ho rovněž aplikuje. Tímto veršem zapojil Kollár do chorvatsko-uherské historické polemiky¹³ staršího data i postavu sestry uherského krále Svatého Ladislava. Před

⁷ Srov. Nestor K. 10. str. 112. Standardní vydání Nestorovy kroniky: D. S. LIBAČOV – B. A. ROMANOV, *Povesť vremennyh let*. Moskva – Leningrad, 1950.

⁸ Mináč Vladimír: *Odkiaľ a kam Slováci?*, Bratislava, 1993. maďarsky: Mináč, Vladimír: *Honnan hívó, szlovákok?*, in: *Nagyvilág*, 8–9/1994. 722–737, překlad Róbert Kiss Szemán.

⁹ A ještě v *Appendixu Gibbon The Decline and Fall of the Roman Empire*, který od Miklosiche přebírá citát Nestora: V. 548. „The Obrs made war on the Slavs, and conquered the Duljebcs. Who are Slavs, and did violence to the Duljeb women. When an Obr wished to go anywhere, he did not harness a horse or an ox, but ordered three or four women to be harnessed to his carriage, to draw the Obr; and so they vexed the Duljebcs.“ „The passage is as follows (c. 8, ed. Miklosich, s. 6)

¹⁰ „*Aimonius L. A. C. 9.*»Slavi jam dudum Hunnis qui et Avars decuntur, subiecti dominationis eorum jugum detrectare tantabant. Siquidem quum primum vectigalia [...] uxores ipsorum uis assumebant socias stratis. *Fredegar C. 48.*«“ *Wýklad* (pozn. 7), s. 431.

¹¹ „*Ossoliński Vinc. Kadlubek v. Linde*, s. 48.“ *Wýklad* (pozn. 7), s. 421. Původní pramen: Samuel Bogumił Linde, Joachim Lelewel: *Vincent Kadlubek: ein historisch-kritischer Beytrag zur slavischen Literatur*, Warschau, N. Glücksberg, 1822. Ossoliński je autorem životopisu krakovského arcibiskupa Kadlubka, uveřejněného na začátku svazku (s. 1–90). Citovaný text se nalézá správně na stranách 48–49. http://books.google.hu/books?id=fv0DAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

¹² „Gebhardi Gesch. T. I. S. 95.“ *Wýklad* (pozn. 7), s. 431. Pův. pramen: LUDWIG ALBRECHT GEBHARDI, *Geschichte des Reiches Ungarn*. I–III, Pest, 1802.

¹³ K právnímu statutu Chorvatska z hlediska maďarského výkladu srov. ISTVÁN HORVÁT,

branou do pekel vyhrožují Iloně (Lepě¹⁴), starší sestře uherského krále Svatého Ladislava a vdově po Zvonimíru, dva pekelníci uvržením do pekel, nebudou-li se současní Maďaři chovat k jazyku Chorvatů s patričníou uctivostí¹⁵. Posouzení historické role Ilony je v Kollárově interpretaci jednoznačně negativní¹⁶ proto, že Ilona se svým útekem k bratrovi prokázala jako neschopná vládkyně a Chorvaty tím připravila o jejich samostatnost¹⁷.

V **sonetu o Matyášovi (530)** stojí uprostřed očištěnce již prázdný trůn uherského krále, aniž by lyrický vypravěč sdělil, jak se uherský král od svých muk v očištěnci osvobodil. Kollár se tu osvědčil jako shovívavý humorista, a to jistě díky kultu krále Matyáše v kulturách uherských národů¹⁸ a současně jako tolerant s ohledem na mnohojazyčnou zdatnost uherského panovníka. Podle principu starozákonní zástupné oběti trpí v očištěnci na vychladlém místě po královi pouze jím napsaný a za nevhodný označený list, komentující s posměšky chování polských vyslanců¹⁹. Podle dopisu, uvedeném ve *Vysvětlivkách* totiž „nikdy sme hlúpějšjch,

Ueber Croatien als eine durch Unterjochung erworbene ungarische Provinz und des Königreichs Ungarn wirklichen Theil, Leipzig, bei Karl Franz Köhler. 1844. Zejm. ilirismus, který je tu napadán a kterého si všímá i Kollár v 44., kdy píše o slovanství, které pohltní celou Evropu a přirovnává tuto monarchii k Eldorádu Candida: „Ich schreibe den Illurismus vielmehr einzelnen überspannten und kurzsichtigen slawischen Schriftstellern zu. Im Kopfe dieser spuckt der Keim einer, ganz Europa verschlingender slawischen Monarchie, ähnlich dem Eldorado des Candid“, s. 107.

- 14 Princeznu z rodu Árpádovců přikrášluje podle chorvatského povědomí přídomek lepá – Jelena Lijepa. K tomuto sonetu Kollár výklad nepřipojil.
- 15 „Hrozili, že do pekla ji dají
Jestli nyní její krajané,
W maďaromanii přehnané,
Chorvatů řeč we cti nenechají: (536, 5–8)
- 16 „Srov. Petri Ranzani Epit. Rer. Hungar. Index XI. p. 361.“ Vysvětlivky 414. Původním pramenem je dílo italského dějepisce P. Ransana (1428-1492). Petrus Ransanus: *Epithoma rerum Hungarorum*, které připojil ke svému dílu *Annales omnium temporum*. Maďarsky: Petrus Ransanus: *Epithoma rerum Hungarorum. A magyarok történetének rövid foglalata* (red. a překl.: László Blazovich, Erzsébet Sz. Galántai), Budapest, Európa, 1985, 269 p., ill. (Ser. Bibliotheca historica 0133-6967)
Dále srov.: Maximilian Schimek, *Gesch. des Kön. Bosnien u. Rama*, Wien 1787, s. 29. Vysvětlivky 414. Původní pramen: *Maximilian Schimeks Politische Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama*, vom J. 867 bis 1741. Mit Kupfern. Gedruckt und verlegt bey Christ. Friedr. Wappler, 1787. Srov. s recenzí o něm: in: *Allgemeine Literatur-Zeitung*, 1789 březen, s. 621–623.
- 17 „W panování mēwší neobratnost,
Ušla domů přes haranice,
Chorvatům pak wzala samostatnost.“ (536, 12–14)
- 18 Srov. István Lukács: *Mátyás király a szlovén szépirodalomban*. (Král Matyáš v slovinské krásné literatuře), in: týž: *Közel s távol. Szlovén-magyar irodalomtörténeti tanulmányok*. (Zblízka i zdáli. Literárně historické studie slovinsko-maďarské), Budapest, ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék, 2005, s. 78–92.
- 19 U prostředku očištěnce trůn, ale

leniwęgsjch, opilegšjch, nestatečněgšjch a putanęgšjch newiděli, gako sú páni Polané byli“²⁰. Kollár s odvoláním na Palackého tvrdí, že tento posměšek je typičtější mnohem spíše pro Matyáše, než pro ty, o nichž hovoří²¹.

Jazyk **uherského kronikáře Jánose Thurócziho**²² (587) už d'áblowé způli odřízli, protože zaznamenáním pověsti o bílém koni „našel v dějopisoch prachu“²³. První strofa sonetu je obrovským úpěnlivým hořekováním, v němž potrestaný ve středoslovenském nářečí hlasitě předříkává, kým je²⁴. Nejdůležitějším východiskem, aby mohlo být poukázáno na milosrdenství, je to, že János Thuróczi doznává svůj slovenský původ. To je jednoznačným příspěvkem k velkodušně udělené milosti, jíž se mu dostává a jíž je „bájek strůjcowi“ na prosbu lyrického vypravěče ponechán zbytek jazyka²⁵. Thurócziho „bájení“ dokládá Kollár ve *Vysvětlivkách* poukazy k dílům J. Severiniho²⁶ a Assemanniho²⁷.

Prázný stojí už a zrauchaný,
 Welkým umělectwím tesaný
 We vysoké mramorowé skále;
 Nechal však tu nejen místo znale
 Teplé, očištěnec káraný,
 Než i listek, rukau napsaný
 Matthiáše uherského krále:
 Byl síc česky, z Uher od Lubiny
 Zděnkowi psán, ale na polský
 Národ a řeč hnusné kydal špiny;
 Proto, ač už vyplynul čas jeho
 Půwodci, list a žert pacholský
 W něm, se posud čísti z kalu swého. (530)

20 Psanj Krále Matthiáše uherského panu Zdeňkowi ze Štemberka, ode dne 18. ledna 1472. w Časopisu Mus. IV ročnj běh, Sw. I. str. 102. „Takět milý pane Zdeňku gistět pjšeme, že gakž sme žiwí, nikdy sme hlúpěgšjch, leniwęgsjch, opilegšjch, nestatečněgšjch a putanęgšjch newiděli, gako sú páni Polané byli.“ Vysvětlivky, cit. d., s. 471.

21 „Celý tento rozpustilý žert – prawj Palacký – značněgšj gest pro krále Matthiáše (ne pro Poláky) nežli obšjrná charakteristika.“ Vysvětlivky, cit. d., s. 412.

22 Kollár se v souvislosti s životem Jánose Thurócziho odvolává na sborník Tudományos Gyűjtemény. „Srow.: Tudományos Gyűt. (sic!) 1822. Sw. 5. str. 58.“ Vysvětlivky, s. 460.

23 Wy ste o jakémsi koňowi
 Bílém, našel w dějopisech prachu; (587, 10–11)

24 „Čakajte ma! Čakalalalajte!
 Já som Slowák Turčan z Michala,
 Už pou jazyka mi odrala
 Rota d'áblow, prosbu za mňa dajte!“ (587, 1–4)

25 At' se nechá, bájek strůjcowi,
 Jazyka wám polowička druhá. (587, 13–14)

26 „Srow. J. Severini, Pannonia, p. 350.“ Vysvětlivky, s. 460. Původní pramen: *Ioannis Severini Hungari Pannoniae veterum monumentis illustrata cum Dacia Tibissana*. Lipsiae, apud Wilh. Gott. Sommerum. MDCCCLXX. Kollár k citované větě smysluplně přiřádl jméno Thurócziho a vynechal jeden odkaz.

27 „Assemanni, Orig. Ecc. T. II. P. 2. C. 3.“ Vysvětlivky, s. 460.

Po Thuróczim se ve slovanském pekle objevuje i **kronikář krále Bély, Anonymus (594)**. Kollár tu podal důkaz svých znalostí o uherské středověké literatuře tím, že dal Anonyma stylově – podle známého způsobu z legendy o svatém Gellértovi – kutálet v sudu dolů po štěrku pekelné hory. V sonetu Kollár víc než názorně popisuje, jak kronikářovo tělo v sudu během kutálení duní a jak onen z plna hrdla řve. Stále se opakující akt svrhávání s hory naznačuje nekonečnost zakoušených útrap známých z mýtické báje o Sisyfovi²⁸. Středověkému kronikáři byl tento trest vyměřen za čin, kdy ve snaze vlísat se Maďarům, tupil národ Slovanů. Anonymovu věrohodnost zpochybňuje Kollár pomocí shodných názorů Schlötzer²⁹ a Dobrovského³⁰, podle nichž náleží Anonymus leda mezi bájkaře, v žádném případě však ne mezi věrohodné kronikáře.

Čachtická hradní paní Alžběta Báthoryová (610) je v lyrické interpretaci Slávy Dcery výslovně cizí ženou, která svůj „skelet“, čili tělesnou schránku, proto koupala v krvi tří set mladých nitranských slovenských dívek³¹, aby „krásnau tygerka ta byla“ (610, 9). Kollár užívá v této pasáži ve vztahu k Alžbětě Báthoryové výslovně etnický jednoznačný označení „maďarský“ (tedy ne ve významu *‘uherský’*). Za svůj čin je v pekle Báthoryová zazděna do sloupu. Kollár si za svědky k postavě krvelačné a ukrutné hradní paní, která žila v druhé polovině 16. století, povolává jednak Csaplovicse, jehož cituje³², a jednak dílo Alajose Mednyánszského *Malerische Reise auf dem Waagflusse*³³ a jednu studii otištěnou v Hormayerově *Taschenbuchu*³⁴. Na základě důkazu podaném

28 Z temena zas toho Čimborasa
Sud se hurtem dolů štruje,
W němžto zabedněnec bubnuje
Tělem, usty bruče jako basa;
Když až dolů přišel, ruka Ďasa
Zas jej zpátkem wzhůru walkuje,“ (594, 1–6)

29 „Srow. Schlötzer, Nestor III. S. 122-133.“ Vysvětlivky, s. 476.

30 „Srow. Dobrowsky, in den Jahrbüch. d. Literat. 1827. B. 40. S. 220–249.“ Vysvětlivky, s. 476–477. Původní pramen: Jahrbücher der Literatur.

31 Z cizoženštin na národu našem
Prohřešilých, widno zwláště tu
Maďarkyni, strašnau Alžbětu
Bátorku, sem slanau Radamášem:
Která tři sta we slowenském našem
Kraji, k wůli swému skeletu,
Umořila děwčat we kwětu, (610, 1–7)

32 „Srow. J. Csaplovics, Gem. v. Ung. I. S. 267.“ Vysvětlivky, s. 489. Původní pramen: Johann von Csaplovics: *Gemälde von Ungern*. I. Pesth, C. A. Hartleben, 1829, s. 267. Kollár z pramene publikuje s vynechávkami a s mírnými transformacemi.

33 „Srow. Mednyanszky’s *Malerische Reise auf dem Waagfluss* (sic!), 1826. S. 95.“ Vysvětlivky, s. 490. Původní pramen: *Malerische Reise auf dem Waagfluss in Ungern. Mit 12 (colorirten) Ansichten*. Pest, 1826.

34 „Srow. Medniansky’s (sic!) *Sammlung abergläub. Meinungen und Gebräuche des gemeinen*

ve *Vysvětlivkách* se nápad se zazděním do sloupu váže k následující legendě: půl hodiny cesty od Trenčianských Teplic stojí mezi dvěma vesnicemi trenčínské župy sloup, do něhož byl zazděn jakýsi kněz, který pohřbil zdechlinu svého honičiho psa obřadním ceremoniálem příslušejícím pouze lidem³⁵.

Antré párových sonetů o katolických slovanských církevních hodnostářích tvoří sonet o **kaločském arcibiskupu Gáboru Patachichovi (554)**, zastávajícím svůj diecézní úřad v letech 1733–1745. Katolický prelát se podle děl citovaných ve *Vysvětlivkách* a napsaných Katonou a Schwartnerem³⁶ prohřešil tím, že Srby, žijící ve velkém počtu v okolí Kalocsy, a to v okolí města ve větších osadách už od nadvlády Turků, odsoudil k pokutě 12 denárů, nebo stejného počtu ran holí za to, když nehovořili maďarsky, nýbrž svým rodným jazykem. Jeho odplatou za trestání Slovanů pro jejich slovanský původ a užívání rodného jazyka, a to na jejich někdejších slovanském území (poukaz na tradici velkomoravskou), je zvolené sebebičování. K tomuto aktu jsou přivedeni také početní diváci, kteří arcibiskupovo pokání doprovázejí posměšky a úšklebky³⁷. Kollár hříšníkovo jméno v sonetu z opatrnosti až do konce básně neprozrazuje, k jeho osobě však navádí čtenáře rýmem poslední strofy, v němž je odkaz k dílu Martina von Schwartnera³⁸.

Pofidérního autora rčení „tót nem ember“ /Slovák není člověk-muž/ (583), jímž je bezejmenný Maďar, trestá flegmaticky si pokuřující³⁹ d'ábel

(slavischen) Volkes. u. s. w. im Hormayers Taschenb. 1819. Nro 43.“ *Vysvětlivky*, s. 490. Původní pramen: Josef Freiherr von Hormayr (1782-1848), rakouský dějepisec z Tirol, spisovatel, politik: *Taschenbuch für die vaterländische Geschichte*, Wien 1811–1848, 38 Bände.

35 „S. Michal“ a „Diviaky“, srov. *Vysvětlivky*, s. 490 – dnes obě náležejí do správního obvodu Trenčianských Teplic jako Turčiansky Michal a Diviaky.

36 „Srov. Schwartners Statistik v.[on] U.[ngarn]. T. I. S 124.“ *Vysvětlivky*, s. 427. Původní pramen: Martin von Schwartner: *Statistik des Königreichs Ungern. Ein Versuch*. Pest, M. Trattner, 1798.

37 W prawo opět lešení se dwihá
Opona je černá zaclání,
Za kterau se slyší praskání
Nimžto mreskač sám swé tělo šwihá;
Diwáků se množství k němu sbíhá
A křik strojí, smích i rauhání,
Řkaucí: ten zde činí pokání
Za zločinstwa nelidská a plihá:
Slawy pro řeč, w Slawské někdy zemi,
Ač on sám byl Slawem rozeným,
Dwanácti dal tepat palicemi;
Strach mne mrazem projal studeným
Jménem jeho nechci špinit péra,
Kdo chce muž je čísti u Schwartnera. (554,1–14)

38 Martin von Schwartner: *Statistik des Königreichs Ungern. Ein Versuch*. Pest, M. Trattner, 1798, s. 606.

39 An Čert proti Maďarovi zůřil

lámáním v kole, ideou vypůjčenou od Maďarů⁴⁰. Svědectvím o velkodušnosti lyrického hrdiny a o jeho smířlivosti v otázce národnosti je jeho prosba, s níž svého průvodce žádá, aby provinilec nebyl již dále trestán⁴¹. V souvislosti se řečením, citovaným a doplněným od Jakoba Glatze⁴², přidává Kollár do *Vysvětlivek* i své osobní vyznání o poměru k maďarskému jazyku z doby svého dětství. Říká toto:

„Skladatel těchto básní, rozpomíná se, že v dětství svým gakausi náchylnost a chuť měl k učení se maďarčině: ale perve slyšením tohoto ohavného vraždivého přísloví z ust maďarských tak ho předěsilo a odsterrčilo, že gen s velikou prací i v dospělém věku ten mladý wtisk a předsudek vykořeniti mohel.“⁴³ V další části *Vysvětlivek* Kollár s odvoláním na Antala Szirmayho poznamenává, že sotva existuje jiný evropský jazyk, jenž by měl tak mocný sklon ke škaredé mluvě a výsměškům, jako je jazyk maďarský. Ve spojitosti s výsměchem činí pak ve stopách Szirmayho⁴⁴ malý exkurs po hanlivých posměšcích, jimiž Maďaři častují sousední národy. „Snad žádný evropský jazyk nemá takovou náchylnost negen ku zlořečením (teremtettovánj, basomovánj, eblattovánj, ördögattovánj, illyenattovánj a t. d.), než i ku přezývá-

---

Trestem od Maďarů půjčeným,
Totiž tělem na kůl wsterčeným
Při čemž tento ještě dohán kauřil; (583, 5–8)

40 „Srov. Staří Letopisové čeští, vyd. Fr. Palackým v Praze 1829, s. 312.“ František Palacký: *Staří Letopisové čeští od roku 1378 do roku 1527 čili Pokračování v kronikách Přibíka Pulchavy a Beneše z Hořovic*, vydal František Palacký v Praze, 1829.

41 Tam se, kdo to? vůdci řekla sem, ber!
I nu, totě hlaupý nálezce
Maďarského hesla: „Tót nem ember:“
Tedy jdi a řekni šerhu jeho
Ať víc blázna toho netresce,
By měl důkaz čelověčenství mého. (583, 9–14)

42 Evangelický pedagog Jakob Glatz se narodil 1788 v Kežmaroku. Byl jednou z nejvýznamnějších osobností protestantského školství ve Vídni a autorem četných knih pro děti a mládež. Původní pramen: Jakob Glatz: *Frey müthige Bemerkungen eines Ungars über sein Vaterland. Aus einer Reise durch einige Ungarische Provinzen. Teutschland. 1799.* (Bez udání místa vydání, Ettinger, 348 stran). Kollár do textu originálu „Tót nem ember, kásá nem étel“ (Tót = Slovák není člověk, kaše není jídlo) vsunul větu „Bot nem fegyver“ (Hül není zbraň), *Vysvětlivky*, s. 455, neboť toto rčení znal patrně mnohem lépe, než autor německé knihy. Z textu mimochodem vynechal jen několik málo modálních částic. K Jakobu Glatzovi srov.: Johann Georg Wenrich: *Jakob Glatz: Eine biographische Skizze.* Wien, 1834. Dále: Gottfried Adam-Robert Schelander (ed.) *Jakob Glatz. Theologe-Pädagoge-Schriftsteller.* V&R Unipress GmbH, 2010. V tomto díle viz studie v německém jazyce od Dávida Németa o Glatzových stycích s Maďary: *Jakob Glatz und Ungarn – eine Spurensuche*, s. 23–36.

43 *Vysvětlivky*, s. 455.

44 „Szirmay, Hungaria in Parab. p. 69. 75.“ *Vysvětlivky*, s. 456. Antal Szirmay: *Magyarország szóképekben (Hungaria in parabolis)*, Kolozsvár /Kluž/, Kriterion, 2008.

nj a potupných gmen přilepowánj, gako maďarský. Nenj sausednjho národu, gehož gméno by w maďarčině nebylo překruceno a zhanobeno, k. p. *Tóth* čili Slowák gest gim nečlowěk; *Čech* gest Copák; *Morawan* gest morva marha⁴⁵ t. g. zdechlina, howado; *Serb* ge Vaadrátz t. g. diwý, wzteklý Rác; *oroszni* znamená gim kradnauti, od Orosz Rus⁴⁶; *oláلكodni* znamená zbįgeti, úklady činiti od Olah, Walach⁴⁷; *Szasz* gim značj nehostinský od Sasů Němců⁴⁸; Šwábům a němcům řjkagj posměšně *Sagter-Bagter*; Rakaušanům *Rakker*⁴⁹; Chorwatům se ušklebugj: *Udri udri!* ⁵⁰Polákům: *Nos Poljoni forti vires, Stamus in bello sicuti mures*; anoberž i králům přilepowali přezdjwky, k. p. českého Wladislawa nazjwali *Dobže*. Srow. Szirmay Hungaria in Parab. p. 69. 75. To ge znamenjm – aspoň welmi njzkého stupně vzdělanosti.“⁵¹ Kollár byl k vysvětlivkám k tomuto sonetu podnícen jednou lakonicky krátkou větou Szirmayho, v němž maďarský autor ve spojitosti s Němci říká toto: „Něco takového může tropit pouze nevědomý lid nebo nezbedná mládež“⁵². Kollár své zdrcující zjištění, že „To ge znamenjm – aspoň welmi njzkého stupně vzdělanosti“⁵³, vztahuje současně generelně na všechny Maďary.

- ⁴⁵ Zde se jedná o parádní příklad Kollárových úmyslných překroucenin: podle Szirmayho etymologie je totiž maďarská etymologie slova morva (moravský, Moravan) původně odvozeninou z jejich válečných/bojovných výkřiků, zatímco německá podoba slova odkazuje k významu klisna/kobyļa. V sonetu 907 „si Maďaři podmanili onu významnou část Pannonie, jež byla pod nadvládou Moravy a jejíž obyvatele nazývali *marahanny* nebo *moravy* (*morvák* – Moravani), a to jednak proto, že když ti útočili na nepřitele, křičeli: Mrha! Mrha!, tak jako dnešní Chorvaté křiči: Udri! Udri! nebo Maďaři: Rajta! Rajta! Podle mínění Stocka dali Němci Moravanům jméno Mähren proto, že Mähr znamená u nich i dnes kobyļu, odtud pochází Mahrhof, což je panské pole pro dobytek“. Antal Szirmay: Magyarország szóképekben (Hungaria in parabolis). Kolozsvár /Kluž/, Kriterion, 2008. 110 §. 166. Překlad József Vitérisz.
- ⁴⁶ Antal Szirmay: Magyarország szóképekben (Hungaria in parabolis). Kolozsvár /Kluž/, Kriterion, 2008. 107 §, s. 163–164.
- ⁴⁷ Tamtéž, 108 §, s. 164.
- ⁴⁸ Antal Tamtéž, 109 §, s. 165–166.
- ⁴⁹ Kollár zde neporozuměl, nebo úmyslně porozumět nechtěl, Szirmayovým výkladům: „A *rakka* szó zsidó nyelven annyi, mint esztelen, s a Szentírás (Máté 5, 11) tiltja, hogy atyafiára bárki ezt mondja. Azt hiszem ettől a szótól ered az a *rakker*nek nevezett üdvözlés, amellyel a magyarok az osztrák vendéglősöktől szoktak elköszönni, ha azok túlságosan megkopasztják őket.“ (Židovský výraz *rakka* znamená pošetilý, pořeštěný a Písmo svaté (Matouš 5,11) zakazuje komukoliv svého příbuzného takto nazývat. Domnívám se, že od tohoto slova pochází daný pozdrav, jímž se Maďaři poroučeli svým rakouským hospodským, poté co je Tito náležitě oškubali). Srow. Antal Szirmay: Magyarország szóképekben (Hungaria in parabolis). Kolozsvár /Kluž/, Kriterion, 2008. 117 §, s. 173.
- ⁵⁰ Antal Szirmay: Magyarország szóképekben (Hungaria in parabolis). Kolozsvár /Kluž/, Kriterion, 2008. 110 §, s. 166.
- ⁵¹ Vysvětlivky, s. 455–456.
- ⁵² Antal Szirmay: Magyarország szóképekben (Hungaria in parabolis). Kolozsvár /Kluž/, Kriterion, 2008. 118 §, s. 174.
- ⁵³ Vysvětlivky, s. 456.

S maďarským hercem Jánosem Ádámem Láng(h)em (1772–1847) se v sonetu (601) setkáváme ve chvíli, kdy je tuctem psů tažen na saních pekelnou sněžnou pustinou, jako se podobně dopravují cestující na Sibiř. Kollár ve vysvětlivkách, týkajících se herce, apostrofuje očividně spojení „německo-maďarský“⁵⁴, neboť Láng na své pohnuté herecké dráze působil jednu dobu (v desátých letech 19. století) díky své dobré znalosti němčiny v pešťských německých divadelních kusech. Přičemž je třeba dodat, že už i sám Láng v době prvního desetiletí svého pešťského působení (ve dvacátých letech) vedl maďarskou kočovnou divadelní společnost⁵⁵. V poslední strofě sonetu udává Kollár i důvod trestu: je jím divadelní kus tohoto herce-dramatika s názvem „Viczkocs Jankó“⁵⁶ /čti vickoč, pozn. překl./, v němž se terčem posměchu stávají jiné národy, v první řadě Slováci⁵⁷.

Bránu do pekel sťeží jako **Cerberus piaristický mnich András Dugonics**⁵⁸ (617). Podle líčení v sonetu neprošel ještě uherský řeholník zcela proměnou v pekelného psa. Z tohoto důvodu je lyrický vypravěč schopen zjištění – Kollárovou terminologií řečeno – že jeho rodnou slovanskou řečí je chorvatština „ačkoli už hlasem cuzým štěkal“⁵⁹. Nepříliš lichotivý obraz doplňuje lyrik dalšími temnými tahy štětce: Dugonics-Cerberus „wůkol sebe zubem wepře sekal, /A však serdce měl jen zaječí“⁶⁰. Cerberus je přitom za trest štipán

54 „gakyisi Némco-Maďar, herec a wűdce maďarské diwadelnj roty, genž po městech a wesnicích sem tam chodiwši hry prowozowala, naywjce národnj, ku zlehčenj giných národů, obzwłástě pak Slowáků.“ Vysvětlivky, s. 481.

55 Magyar Színházművészeti Lexikon /Maďarský divadelní lexikon/. <http://mek.niif.hu/02100/02139/html/sz14/45.html> 2010-06-04 21:33

56 W Pešti, když hru „Wyskoč Jančí“ skowal
Proti wšechněm krásy zákonům,
Tlučhuba ten Slawům ubližowal. (601, 12–14)
Podle Szinnyeiho tu jde o „Janka Viczkocse“, kterého vřazuje mezi žánr opery. <http://mek.niif.hu/03600/03630/html/l/113433.htm> 2010-06-04 21:37.
V Széchényiho národní knihovně je pod touto signaturou uložena pozůstalost spolu se svazky rukopisů v maďarštině: Láng Ádám-János Fol. H. 1379, Qu. H.

57 Viz předchozí poznámka.

58 Ve Vysvětlivkách se opírá o jeden ze srbských letopisů: „Srow. Lietopis serbsky na god 1825. Častica 2. str. 70.“ Vysvětlivky, s. 501–502. Textura nacházející se v letopise napadá Dugonice pro jeho vyhraněné slovansky nepřátelské city, jimž jak slovně tak písemně stejným způsobem ponižowal Slováky, Srby, Rusíny, Poláky, Moravany a Čechy.

59 Poslěze nás w kautě pekla čekal
Cerber ještě s hlawau ělowěčí,
Měl být Chorwat podle nářečí,
Ačkoli už halsem cuzým štěkal. (617, 1–4)

60 Wůkol sebe zubem wepře sekal,
A však serdce měl jen zaječí,
I nám k něm jdaucím zlořečí,
Že sám Pluto břechů těch se lekal; (617, 5–8)

a kousán rozličným neřádem, hmyzem a červy a lyrický vypravěč se s ním loučí za následujícího zvolání „Bűh tē napraw, bídny Dugoniči!“⁶¹. Dugonicovy protislovanské výpady cituje Kollár z jeho románu s názvem *Etelka*, podle srbského letopisu vzpomenutého ve *Vysvětlivkách*: mezi jiným na stranách 9-10 přirovnává Moravany k dobytku /v maďarštině výraz marha, pozn. překl./, na stranách 18–19 Rusy a Rusíny zařazuje do jedné třídy s cikány. Srbský letopis zdůrazňuje ve spojitosti s chrabrou, vítězkou, minulostí Maďarů slovanský původ tohoto slova /vítěz = vítěz, pozn. překl./, poté se takřka pobouřlivě vyjadřuje o Bohu Maďarů⁶². Kollár z kritik namířených proti Dugonicovi připomíná Šafaříkovo dílo *Geschichte der slawischen Literatur* a jeho článek ve Wiener Jahrbücher der Literatur⁶³.

Verš o maďarské vraždě slovenského voraře (584) obrací pozornost k jedné důležité specifčnosti Kollárovy životní tvorby, totiž k *synkretismu*, jímž jemně odsouvá do pozadí přísné normy klasicismu a překračuje umělecké žánry, umělecké druhy, dokonce i jazykové hranice a tu kterou dějinnou událost, jejího protagonistu či výjev se snaží podávat z vícero stran, vícerymi žánry, ba dokonce ve vícero jazycích. Emblematickou hodnotu má z tohoto aspektu sonet, v němž básník podává zprávu o pekelném trestu maďarského vojína, který zavraždil Slováka jménem Hlubocký. *Vysvětlivky* k tomuto sonetu poskytly současně autorovi dobrou příležitost, aby čtenáře navedl ke svému třetímu dílu, tehdy právě vyšlým *Kázním a řečem*⁶⁴. Okolnosti vraždy, v daném případě takřka s kriminologickou přesností a věcností, zachytil v poznámce k poslednímu kázání řečené sbírky *Kázně a řeči*⁶⁵. Podle ní se Jozef Hlubocký spustil se svými druhy na voru po Váhu a Dunaji ze Staré Turé v nitranské župě a doplul 20. července 1826 do Budína, kde chtěl prodat s sebou přivezený sýr, bryzdu a máslo. U břehu právě skládal dřevo Mariašiho regiment z Čanadské stolice z Battyonye⁶⁶. Jeden z vojáků zastoupil vylodujícímu se Slovákovi cestu,

61 Štípaly pak z jedné mauchy, šwábi,
Bzdochy, seršně toho psohlawce,
Z druhé strany štífi, čerwi, žaby;
Bűh tē napraw, bídny Dugoniči!
Řeknu, a pak wolám na správce,
By už zamknul peklo swými klíči. (617, 9–14)

62 (vítězek, vítěz Magyar. No vitez nije maďarska weť slowenska rěc), i ňiow Bog jest Magyarok Istene, kao Jehova Judeima!“ *Vysvětlivky*, s. 502.

63 „Srow. Schaffarik, Gesch. der Slav. Literatur S. 49. Pak Wiener Jahrb. d. Lit. B. 45. p. 147.“ *Vysvětlivky*, s. 502. Původní prameny: *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten von Paul Joseph Schaffarik, Ofen, mit kön. ung. Universität-Schriften, Jahrbücher der Literatur (1818–1849)*

64 „Wiz naše Kázně a řeči, str. 631.“ In: *Vysvětlivky*, s. 456. – V čísle stránky se Kollár spletl. Poznámka, o níž tu jde, se nachází na straně 630.

65 Truchlořeč při pohřbu zamordovaného. In: *Kázně, cit. d.*, s. 630–635.

66 „z Mariašiho regimentu, z Čanadské stolice z Battyony (sic!)“ In: *Kázně, cit. d.*, s. 630.

ten do něho strčil, načež ho voják za povzbuzování svých druhů „Slovák není člověk, bij ho! Zabij ho“⁶⁷ udeřil polenem do hlavy. Oběť napadení na místě zemřela a její mrtvé tělo bylo odvezeno do městského špitálu v Budíně. Smuteční řeč při pohřbu pronesl duchovní peštských slovenských evangelíků, Ján Kollár. Řeč se skládá ze tří větších částí: v první je pozornost obrácena k zavražděnému, pak je kázáno o vražedníkovi a jeho činu, nakonec přechází řeč na obecnou platformu, „na nás, nasse časy a kragany“⁶⁸. Pohřební řeč slouží tedy pomocí různých hledisek k ozřejmění shodné truchlivé události: nejprve se pokouší o její přiblížení z aspektu nábožensko-morálního, pak dává odpověď na příčinu vraždy, která podle něho tkví ve společenských kořenech. V tomto ozřejmění je podle Kollára největší příčinou tragédie „národní nenávist, která se w kragině nassi, bohužel z roka na rok wjce a záhubněgi rozmáhá a už i lidí nižsšich stawů mrawně otrawuge; na zlehčowanj giných národů, na opowrhowanj a ponásledowanj giných řečj, které we vlasti nassj nynj panugjcjm gest obyčegem; na zlé wychowáwanj mládeže we sskolách a odtud plynaucj hlaupost a surowost pospolitého lidu“⁶⁹. Kollár ve svém kázání dává zazní názoru, že problémy se akumulují, že z braní problémů na lehkou váhu pramení opovržení a z opovržení nenávist, která pak lehce může vést k tak strašlivému hříchu, jakým je vražda⁷⁰.

Kocourkovští po maďarsku (580) jsou do pekel taženi povozem s černými kozami. Tříaktová veselohra slovenského evangelického duchovního a dramatika Jána Chalupky (1791–1871) *Kocourkovo, aneb: Jen abychom v hanbě nezůstali*, která vyšla v 1830 v českém jazyce, podává pomocí zápletky kolem volby nového učitele vyčerpávající obraz života fiktivní slovenské evangelické náboženské obce a města⁷¹. Na postavě ševce Těsnošila a jeho rodiny se v komedii dostává ke slovu i důležité téma maďarizace, jež přitáhlo Kollárovu pozornost natolik, že je učinil hlavním tématem svého sonetu. V sonetu je líčený sprint povozu, který se způli převrátí do Achéronu a na něm jedoucí cestující

67 Tamtéž

68 „Při tomto pohřebě (sic!) na tři věci zřenj nasse obrátjme:

totiž: 1. Na zamordowaného,

2. Na gehu wraha,

3. na nás, nasse časy a kragany.“ Kázně, cit. d., s. 631.

69 In: Kázně, cit. d., s. 633.

70 „Z malé chyby powstává časem veliký hřjch; z lehkowážnosti znikne opowrhowanj, z opowrhowanj powstane nenávist, nenávist se poměnj na hněw, hněw na wzteklost a tato na vraždu, gakož toho zde přjtomný přjklad máme.“ In: Kázně, cit. d., s. 634.

71 Ján Chalupka: *Kocourkovo, aneb: Jen abychom v hanbě nezůstali*. Kromě levočského vydání z roku 1830 mohl Kollár číst dílo přepsané do prózy v časopise Hronka v I–III svazku z roku 1836. Srov. Karol Rosenbaum (ed.): *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. Bratislava, Obzor, 1984. I, s. 231–233.

se tak nakazí cholerou⁷². A ani Barach právě proto neotálí a pomad'aršťovatele „po tuctech braw na háky / W bahnotoký Acheron“ svrhává⁷³.

Francouzi a Belgičané

Třetí největší etnickou skupinu tvoří Francouzi a Belgičané, vystupující v pěti sonetech. **Napoleon (563)** úpí v ledovém paláci na ostrově Svaté Heleny za své činy, jimiž tyranizoval Slovaný. V prvním sonetu o **nosech (528)** vystupuje rakouský botanik a národopisec Hacquet díky svému původu jako Francouz, jehož nos, válející se po zemi, strkají d'áblové do velké kádě, aby se osvobodili od zápachu opovržení, který z něho vychází. **Francouzský velvyslanc ve Varšavě zostouzející Slávii (586)** de Pradt je spolu se svými německými kolegy d'ábly trestán vytrháváním jazyka a zubů kleštěmi. **Francouzský jezuita Lamormain (551)** se ocitl v pekle, neboť jako zpovědník Ferdinanda II. měl na panovníka v době po českém stavovském povstání špatný vliv. **Francouzský šlechtic Guovirer (611)** páchá sebevraždu proto, že zprznil a opustil dceru jednoho popa.

Byzanc je zastoupena čtyřmi sonety, které zpracovávají poměr východořímské říše ve vztahu k Slovanům, respektive k slovanskému liturgickému jazyku. Sonet o byzantském císaři **Justiniánu II. (544)** zvěčňuje moment, kdy do Malé Asie vysídlení Slované přeběhli na stranu nepřátelských arabských oddílů a císař je za to dal všechny utopit v moři. Byzantský císař **Basileus II. (596)**, odpovědný za to, že přikázal oslepit patnáct tisíc Bulharů, trpí za svůj hřích pekelným trestem. **Účastníci koncilu v Soluni (535)** se dostali do pekla pro vydaný zákaz používání slovanského liturgického jazyka. **Byzantský básník Euphemius (595)** musí stát bos v šípkovém keři za to, že při svatbě císařova syna Romana napsal pamflet na slovanskou nevěstu.

---

72 W tom pak uzřím právě na blízku
 Že sem došli z Kocaurkowa wozy;
 Přiwezly je černosrsté kozy,
 A tak utíkaly po písku,
 Že snad polowic w tom nátisku
 W prawo, w lewo přišlo na výlozy: (580, 3–8)

73 I ti kteří došli sem a chtěli
 Zmaďařiti zdejší Slowáky,
 Cholery zde dostali a mřeli;
 Proto i hned Barach nezahálel,
 Ale po tuctech braw na háky
 W bahnotoký Acheron je wálel. (580, 9–14)

Švédové vystupují ve dvou sonetech: **polský král švédského původu Zikmund III. (592)** musí v pekle pojídat svou vlastní upečenou ruku za to, že odvrhl a potrestal svého syna pro jeho city k Polákům. **Švédští a saští vojáci (575)** musejí na povozech přivážet nazpět poklady odvečené v době třicetileté války z Prahy.

Dvěma sonety jsou reprezentováni také **Turci**: v prvním **turecký sultán v podobě jávského jedovatého stromu (564)** úpí pod pekelným trestem za to, že Milevu, dceru srbského krále Lazara, donutil, aby polonahá posluhovala při hostině vítězů po bitvě na Kosově poli.

Paša Izmail z Damašku (565) se dostává na pátý ostrov pekelného moře kvůli válečnému tažení do Horních Uher 1663, které Slovákům přineslo tak obrovské útrapy.

Angličany reprezentují v jednom sonetu dvě osoby: hlasatel panslavistického nebezpečí **John Paget** a **Miss Julia Pardoe (620)**, vbihající současně do brány slovanského pekla. Lyrický vypravěč stylizuje oba Maďarům stranící Angličany do role Dona Quijota a Dulciney.

Dánského krále Gottfrieda (568) sužují pekelníci pitím močůvky za to, že zvítězil nad dvěma slovanskými knížaty (Godoljubem a Dražkem).

Ital **Casanova (597)** musí stát na pekelném pranýři proto, že hanobil tři slovanská města a zostudil Poláky.

Český jezuitský kazatel **Antonín Koniáš (550)**, který se neblaze proslavil pálením knih, se sám dostává na hranici.

Rumunský advokát Eftimie Murgu (590) se v pekle za trest střetává s Gebhardim, protože ve svých pamfletech houževnatě zastával názor, že rumunština není jazyk slovanský, ale latinský.

přeložila Marcella Husová